

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

مطالعه حقوقی - جرم شناختی خودکشی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر حسین غلامی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی

نگارش:

معصومه محمدی زاویه

بهار ۱۳۹۰

فهرست مطالب:

۱	- چکیده فارسی
۲	- مقدمه
۲	۱- تبیین کلی موضوع
۴	۲- سابقه تحقیق
۴	۳- انگیزه و هدف
۴	۴- سوالات
۵	۵- فرضیه ها
۵	۶- روش تحقیق
۵	۷- سازمان دهی مطالب
۶	بخش اول: مفهوم خودکشی و بررسی حقوقی آن در پرتو اصول جرم انگاری
۷	فصل اول: بررسی مفهوم خودکشی
۷	مبحث اول: تعریف ، انواع خودکشی و تاریخچه خودکشی
۷	گفتار اول: تعریف خودکشی
۱۰	گفتار دوم: انواع خودکشی
۱۰	بند اول: تقسیم بندی خودکشی از دیدگاه ژوسه و مورتور
۱۱	بند دوم: تقسیم بندی خودکشی از دیدگاه دورکیم
۱۱	۱- خودکشی خودخواهانه
۱۲	۲- خودکشی دگرخواهانه
۱۲	۳- خودکشی آنومیک
۱۳	۴- خودکشی قهری
۱۳	بند سوم: انواع دیگر خودکشی
۱۳	۱- خودکشی تقلیدی

۱۳	۲-خودکشی های دسته جمعی
۱۴	۳-وسوسه خودکشی
۱۴	۴-خودکشی به دلیل ترس
۱۴	۵-خودکشی عصبی
۱۵	۶-تهدید به خودکشی به قصد گروکشی
۱۵	۷-خودکشی رمانتیک
۱۵	۸-خودکشی های آرمانی و عقیدتی
۱۶	گفتار سوم: تاریخچه خودکشی
۲۲	مبحث دوم: بررسی آماری خودکشی در جهان و ایران
۲۲	گفتار اول: بررسی آماری خودکشی در جهان
۲۸	گفتار دوم: بررسی آماری خودکشی در ایران
۳۰	مبحث سوم : بررسی فقهی حقوقی خودکشی
۳۰	گفتاراول: خودکشی در فقه جزایی اسلام
۳۰	بند اول: دیدگاه فقه جزایی اسلام
۳۲	بند دوم: ضمانت اجرای ممنوعیت خودکشی در نظام حقوقی اسلام
۳۳	الف) جنایت عمدی
۳۳	ب) جنایت غیرعمدی
۳۴	ج) اجبار درخودکشی
۳۶	گفتار دوم: خودکشی از دیدگاه حقوق جزای تطبیقی و حقوق ایران
۳۶	بند اول: خودکشی از دیدگاه حقوق جزای تطبیقی
۴۱	بند دوم: خودکشی از دیدگاه حقوق جزای ایران
۴۷	گفتار سوم: مقایسه خودکشی با قتل و اتانازی
۴۷	بند اول: تفاوت خودکشی با قتل
۵۰	بند دوم: تفاوت خودکشی با اتانازی
۵۵	فصل دوم : خودکشی در پرتو اصول جرم انگاری
۵۵	مبحث اول: اصول جرم نگاری
۵۶	گفتار اول: اصل ضرر
۵۷	بند اول: مدل های اصلی جرم انگاری

۵۷	۱) مدل خطر آفرینی انتزاعی
۵۸	۲) مدل خطر آفرینی واقعی
۵۸	۳) مدل جرم انگاری ضررهای شدید
۵۹	بند دوم: محدوده‌ی اصل ضرر
۵۹	گفتار دوم: پدر سالاری حقوقی
۶۰	بند اول: اشکال مثبت و منفی پدر سالاری، نفی مطلق یا محدود؟
۶۰	الف) ایجابی و سلبی
۶۰	ب) دفع ضرر و جلب منفعت
۶۰	پ) ملایم و سخت
۶۰	ت) ضعیف و قوی
۶۱	ث) خالص و ناخالص
۶۲	بند دوم: مقایسه اصل ضرر و پدر سالاری
۶۲	گفتار سوم: اخلاق گرایی حقوقی
۶۵	بند اول: دلایل موافقان
۶۵	بند دوم: دلایل مخالفان
۶۶	بند سوم: مقایسه اخلاق گرایی قانونی و پدر سالاری قانونی
۶۷	گفتار چهارم: اصل تعرض یا جریحه دار کردن احساسات
۶۸	گفتار پنجم: اصل مصلحت عمومی
۶۸	بند اول: مفهوم و چهارچوبی برای نفع و مصلحت عمومی
۷۰	بند دوم: تزاخم مصلحت‌ها
۷۰	۱) دو نظریه همسو: حق‌های بنیادین و حق‌های رقیب
۷۲	۲) اولویت دادن مصلحت‌های عمومی بر منافع فردی
۷۴	گفتار ششم: رشد و تقویت اخلاق اجتماعی و مصونیت
۷۵	گفتار هفتم: جرم انگاری تحت تاثیر کنوانسیون‌ها و ضرورت‌های بین‌المللی
۷۵	مبحث دوم: جرم انگاری یا عدم جرم انگاری خودکشی
۷۸	بخش دوم: بررسی جرم شناختی خودکشی
۷۹	فصل اول: بررسی جامعه شناختی و روانشناختی خودکشی
۷۹	مبحث اول: جامعه شناختی خودکشی

۷۹	گفتار اول: جامعه شناسی کلاسیک خودکشی
۷۹	بند اول: نظریه خودکشی دورکیم
۸۲	بند دوم: نقد و بررسی نظریه دورکیم
۸۵	بند سوم: نظریه یگانگی اجتماعی، انزوای اجتماعی
۸۶	بند چهارم: نظریه تغییر پایگاه
۸۷	بند پنجم: نظریه‌های روان شناسی اجتماعی
۸۹	گفتار دوم: جامعه شناسی تفسیری
۸۹	بند اول: نظریه واکنش اجتماعی
۹۰	بند دوم: نظریه پدیده شناسی نو
۹۱	مبحث دوم: برخی عوامل اجتماعی موثر در خودکشی
۹۲	گفتار اول: عوامل محیطی
۹۲	بند اول: عوامل جوی و فصلی
۹۲	بند دوم: محیط زندگی
۹۳	گفتار دوم: عوامل اقتصادی
۹۳	بند اول: پایگاه اقتصادی
۹۵	بند دوم: بحران‌های اقتصادی
۹۵	گفتار سوم: تاهل و خودکشی
۹۷	گفتار چهارم: خودکشی و مذهب
۹۸	گفتار پنجم: وسایل ارتباط جمعی
۹۹	مبحث سوم: روانشناختی خودکشی
۱۰۶	مبحث چهارم: برخی عوامل روانی موثر در خودکشی
۱۱۱	فصل دوم: بررسی زیست شناختی خودکشی و راههای پیشگیری از آن
۱۱۱	مبحث اول: زیست شناختی خودکشی
۱۱۱	گفتار اول: بیولوژی خودکشی
۱۱۵	گفتار دوم: ژنتیک خودکشی
۱۱۶	مبحث دوم: برخی عوامل زیستی موثر در خودکشی
۱۱۶	گفتار اول: جنس و سن
۱۱۶	بند اول: جنس

۱۱۷	بند دوم:سن
۱۱۸	۱:بررسی خودکشی در کودکان و نوجوانان
۱۲۴	۲:بررسی خودکشی در دانشجویان
۱۲۶	گفتار دوم:خودکشی و نژاد
۱۲۷	گفتار سوم: اختلالات بدنی
۱۳۳	مبحث سوم: روش‌های پیشگیری از خودکشی
۱۳۴	گفتار اول: پیشگیری اولیه
۱۳۵	گفتار دوم: پیشگیری ثانویه
۱۳۸	گفتار سوم: پیشگیری ثالث
۱۳۹	- نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۴۵	- منابع

سپاسگزاری

سپاس هر او را که آنچه به انجام رسد همان است که ابتدایش را نیز رقم زده بود. هم اوست که جهل و ناتوانی بندگان را می بخشاید و می پوشاند به زیور علم و دانش. سبب ساز شد تا این کار به فرجام و انجامی چنانکه باید و شاید برسد. کاستی و نقصی هم اگر داشت همه از بی بضاعتی بنده شاگرد است.

اینک که به یاری خداوند این تحقیق به اتمام رسیده بر خود وظیفه میدانم از همه سرورانی که به نحوی در اجرای آن اینجانب را یاری نمودند کمال سپاس و امتنان را دارم.

از جناب آقای دکتر حسین غلامی که راهنمایی این پایان نامه را بر عهده داشته و زحمات فراوانی را متقبل شدند کمال سپاس و امتنان را دارم.

از جناب آقای دکتر حسین نجفی ابرند آبادی؛ استاد مشاور پایان نامه به خاطر همکاری و مساعدت بی شایبه شان تقدیر و تشکر فراوان می نمایم

تقدیم به :

مادر عزیزم

آن که راستی قامت در شکستگی قامتش تجلی یافت. در برابر وجود
گرامیش زانوی ادب بر زمین مینهم و با دلی مملو از عشق و محبت و
خضوع بر دستانش بوسه می زنم.

و تقدیم بر

روان پاک پدرم

تقدیم به :

همسر عزیزم

چکیده:

در این رساله سعی شده است به بررسی حقوقی _جرم شناختی خودکشی پرداخته شود. پس از بحث پیرامون تعریف، تاریخچه، انواع و بررسی آماری خودکشی در جهان و ایران به خودکشی از دیدگاه فقهی حقوقی پرداخته شده، نظرات فقها مبنی بر حرمت خودکشی است و ضمانت اجرا هایی نیز در این زمینه وضع گردیده است پس از تبیین دیدگاه فقه جزای اسلام به موضع فعلی حقوق ایران راجع به خودکشی پرداختیم بر آن اساس خودکشی و به تبع آن معاونت در آن جرم نمی باشد اما پس از بررسی اصول حاکم بر جرم انگاری نتیجه ای که حاصل گردید آن است که هرچند جرم انگاری خودکشی با اصول جرم انگاری منطبق نیست اما این امر مغایرتی با قانونمند کردن خودکشی یا جرم انگاری معاونت در خودکشی ندارد، پس از بررسی موارد فوق الذکر به حقوق کشورهای دیگر و موضع آنها در ارتباط با خودکشی می پردازیم و در نهایت تفاوت های میان قتل و اتانازی با خودکشی ذکر می گردد.

در بخش دیگر خودکشی از دیدگاه جرم شناختی بررسی می شود و دیدگاه جامعه شناختی و برخی عوامل اجتماعی موثر در خودکشی، دیدگاه روانشناختی و برخی عوامل روانی موثر در خودکشی و نهایتاً به بررسی زیست شناختی و برخی عوامل زیستی موثر در خودکشی پرداخته می شود.

در قسمت آخر راه های پیشگیری از خودکشی در سه مرحله مورد بحث قرار میگیرد.

واژگان کلیدی: خودکشی، سن و خودکشی، جنس و خودکشی، جرم شناختی.

مقدمه

۱- تبیین کلی موضوع:

خودکشی به معنای نابودی و از بین بردن خود یا به اصطلاح «قتل نفس» سالیان درازی است که از روابط عشیره‌ای و سنتی و تا رابطه صنعتی - شهری امروز گریبان بشر را گرفته و در فراز و نشیب تحولات اجتماعی، قلب و روح جمعی خانواده و جوامع را به درد آورده است.

با رشد فکری و توسعه بینش‌های علمی، بشر به این پدیده ناخوشایند اجتماعی به دیده انتقادی، بدبینانه و موشکافانه نگریسته و در وضع قوانینی جهت زدودن آن از صحنه اجتماع از هیچ کوششی فروگذار نکرده است. در جامعه ایران نیز از دیرباز پدیده خودکشی، عاطفه و محبت جمعی را دچار خدشه کرده و داغ‌های زیادی بر قلب هایشان نشانده است. در فرا راه رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی، هر چند بر پیچیدگی‌های روابط و مناسبات اجتماعی افزوده شده و نیازهای جدیدی خلق می‌شوند و هر چه فاصله طبقات اجتماعی از هم بیشتر شده و فاصله بین وسایل و اهداف ارزشمند و به هنجار جامعه فزونی می‌یابد، میزان سرخوردگی و در نهایت خودکشی‌ها نیز افزایش می‌یابد. نابسامانی اجتماعی، سازمانی و نابرابری اجتماعی از عمده دلایلی است که در میان علت‌های خودکشی مطرح می‌شوند. جامعه ایران نیز که در همین شرایط خاص بسر می‌برد اخیراً شاهد گسترش پدیده خودکشی در شهر و روستاهای خود بوده. عوامل متعددی در بروز خودکشی نقش دارد از جمله این عوامل اختلالات روان پزشکی مانند افسردگی، اسکیزوفرنی و... فاکتورهای اجتماعی و بحران‌های اجتماعی است.

براساس آمارهای سازمان بهداشت جهانی، میزان بروز سالانه خودکشی در جهان در سال ۲۰۰۰، معادل ۱۴/۵ درصد هزار نفر جمعیت بوده است (۱۸/۹٪ در مردان و ۱۰/۰٪ در زنان). اما همین میزان در کشورهای مختلف تنوع چشمگیری داشته که شامل میزان بسیار بالایی در اروپای شرقی (مثلاً ۴۱/۵٪ در بلاروس و ۴۳/۱٪ در روسیه) تا رقمی بسیار پایین در آسیا (مانند ۱/۱٪ هزار در

آذربایجان و ۲٪ هزار در کویت) بوده است.^۱ چنین تنوع بازاری، علاوه بر تفاوت‌های روش شناختی، عوامل مهم اجتماعی و فرهنگی را مطرح می‌کند.

در مجموع به نظر می‌رسد در اکثر مناطق جهان خودکشی موفق در مردان و سنین بالا (بالای ۴۵ سال و به ویژه ۶۵ سال) بیشتر است. گرچه در برخی کشورها چنین نیست، مثلاً در چین میزان خودکشی موفق در زنان حتی کمی بیشتر است و در جزایر میکرونزی با بالا رفتن سن، شیوع آن کاهش می‌یابد. خودکشی در کودکی به خصوص زیر ۱۲ سال نادر است. اکثر قریب به اتفاق موارد خودکشی همراه با یک بیماری روانپزشکی هستند به ویژه افسردگی، اسکیزوفرنی، سوءمصرف مواد و اختلاف شخصیت. معمولاً ۱۵٪ افراد مبتلا به افسردگی و ۱۰٪ مبتلایان به اسکیزوفرنی به دلیل خودکشی فوت می‌کنند.

تحقیق در زمینه خودکشی به صورت علمی از جمله کارهایی است که سابقه تاریخی چندانی ندارد و بدون تردید اولین اثر جامع در این موضوع را باید کتاب معروف امیل دورکیم دانست که در سال ۱۸۹۷ در فرانسه منتشر شد. البته باید یادآور شویم که قبل از دورکیم محققانی مانند موری (Maury)، فری (Ferri)، سیگل (Sighele) در ایتالیا به این مساله توجه داشتند که در این میان «مورسلی» با تکیه بر جنبه فصلی پدیده خودکشی به علیت مکانی، زیستی و محیطی آن توجه خاصی داشت.

در زمان ما مطالعه خودکشی از دیدگاه‌های مختلف اهمیتی تازه یافته به ویژه از حدود سال‌های ۱۹۵۰ به بعد به حجم مطالعات در این زمینه افزوده شده است و بررسی در آن، در حوزه فعالیت‌های تخصصی سازمان‌هایی که در سطح بین‌المللی فعالیت می‌کنند اهمیتی بیش از پیش یافته است.

با توجه به اینکه خودکشی از معضلات مهم جامعه است و تمام اقشار جامعه اعم از طبقات بالا و طبقات پایین جامعه را در بر می‌گیرد لذا در این تحقیق به بررسی آن هم از دیدگاه جرم شناختی و هم از دیدگاه حقوقی پرداختیم تا عوامل موثر در آن را بررسی و موضع حقوق در ارتباط با خودکشی را مورد تبیین قرار دهیم.

2- سابقه تحقیق:

در بخش جرم شناختی که به بررسی روان شناختی، زیست شناختی و جامعه شناختی خودکشی پرداخته شده است مقالات و کتب موجود است.^۱ در بخش حقوقی نیز تا آنجایی که بررسی گردید کتاب و رساله‌ای که موضوع خودکشی را از حیث حقوق کیفری بررسی نماید نوشته نشده و این خود یک کمبود و نقیصه در این زمینه می‌باشد. با توجه به موارد فوق شاید این تحقق اولین رساله‌ای باشد که به بررسی تخصصی خودکشی از دو جنبه حقوقی و جرم شناختی پرداخته است.

۳- انگیزه و هدف:

تا جاییکه بررسی شد تاکنون مطالعه‌ای کامل و مستقل از جنبه حقوق کیفری و جرم شناختی درخصوص خودکشی صورت نگرفته است و با توجه به اینکه خودکشی از معضلات مبتلا به در جامعه است این خود دغدغه‌ای اصلی گردید تا به تحقیقی در این خصوص پرداخته شود.

۴- سوالات:

- ۱- براساس اصول و مبانی جرم انگاری می‌توان خودکشی را جرم انگاشت؟
- ۲- مهم ترین عوامل موثر بر خودکشی کدام هستند؟
- ۳- تفاوت تاثیر آموزه‌های حقوق کیفری و جرم شناختی در خودکشی چیست؟

^۱ - احمدی زاده، شاکر، « بررسی مقدماتی برداشت‌ها و آگاهی مردم ایلام نسبت به خودکشی»، پایان نامه کارشناسی ارشد، علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۳.

- حمید حق گو، پرویز، «خودکشی»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۵۲.

- نوری، سبحان، « بررسی مقایسه‌ای مهارت‌های مقابله‌ای اقدام کنندگان به خودکشی و افراد بهنجار در مواجهه با شرایط استرس زا»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان شناسی دانشگاه علامه، ۱۳۷۴.

- همتی، آزاد، « ساخت و هنجاریابی مقیاس تشخیص افراد در معرض اقدام به خودکشی»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی علامه، ۱۳۸۶.

- کیانفرد، خدیجه، « مطالعه اقدام به خودکشی و نابسامانی خانوادگی»، پایان نامه کارشناسی ارشد، آموزشگاه عالی خدمات اجتماعی، ۱۳۵۱.

۵- فرضیه ها:

- ۱- جرم انگاری خودکشی با اصول و مبانی جرم انگاری منطبق نیست در حالیکه قانونمند کردن خودکشی یا جرم انگاری معاونت در خودکشی تعارضی با اصول و مبانی جرم انگاری ندارد.
- ۲- نقش عوامل ناظر بر سن و جنسیت در ارتکاب خودکشی بیشتر از سایر عوامل است.
- ۳- رویکرد حقوق کیفری ناظر بر جرم بودن یا نبودن عمل می باشد اما رویکرد جرم شناختی ناظر به بررسی عوامل موثر بر ارتکاب خودکشی و عوامل زمینه ساز می باشد.

۶- روش تحقیق:

روشی که در این تحقیق از آن استفاده شده روش توصیفی - تحلیلی می باشد یعنی ضمن جمع آوری آراء و نظریات نویسندگان و بیان آنها تا حد امکان به تجزیه و تحلیل آنها نیز پرداخته شده است. همچنین روش جمع آوری داده های این تحقیق روشی کتابخانه ای و رایانه ای می باشد.

۷- سازمان دهی مطالب:

تحقیق مورد نظر از ۲ بخش تنظیم گردیده است. بخش اول حاوی دو فصل و بخش دوم نیز حاوی دو فصل جمعاً چهار فصل می باشد. فصل اول از بخش اول به بیان تعریف، تاریخچه، بررسی آماری در جهان و ایران، انواع آن پرداخته است. در فصل دوم خودکشی از دیدگاه حقوقی مورد بررسی قرار گرفته است که ابتدا به بررسی دیدگاه فقه جزایی اسلام در ارتباط با خودکشی پرداخته شده و بعد از آن حقوق جزای تطبیقی بررسی گردید و در نهایت موضع حقوق ایران مورد تحلیل قرار گرفته است.

در فصل اول از بخش دوم جامعه شناختی و روانشناختی خودکشی و برخی عوامل موثر اجتماعی و روانی بر خودکشی مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل دوم زیست شناختی و برخی عوامل زیستی موثر بر خودکشی را مورد بررسی قرار داده و در نهایت راههای پیشگیری از خودکشی مورد تحلیل قرار گرفته است.

بخش اول :

مفهوم خودکشی و بررسی حقوقی آن در پرتو اصول

جرم انگاری

در این بخش به مفهوم خودکشی و بررسی حقوقی آن پرداخته می شود. در بررسی مفهوم خودکشی به تعریف، انواع و تاریخچه خودکشی و نیز بررسی آماری آن در ایران و جهان می پردازیم. در قسمت حقوقی نظریات فقها در ارتباط با خودکشی، بررسی حقوق جزای تطبیقی، موضع حقوق ایران و تفاوت های میان قتل و اتانازی با خودکشی مورد بحث و تبیین قرار می گیرد.

فصل اول : بررسی مفهوم خودکشی

در این فصل به بررسی مفهومی خودکشی می پردازیم .

مبحث اول : تعریف ، انواع و تاریخچه خودکشی

در این مبحث پس از بررسی تعاریف ارائه شده به بررسی انواع خودکشی خواهیم پرداخت.

گفتار اول : تعریف خودکشی

برخلاف آنچه در بادی امر به نظر می رسد، یافتن تعریف جامع و مانعی برای خودکشی کار چندان ساده‌ای نیست و در برخی از موارد کسانی که در این زمینه بحث کرده اند، و یا به انجام بررسی خاصی دست زده اند، از ارائه تعریف ویژه‌ای خودداری کرده اند.

واژه خودکشی به معنای قتل نفس است. در فرهنگ معاصر خودکشی به مفهوم خاتمه دادن عمدی به زندگی به میل خود و به دست خود تعبیر شده و اعتقاد بر آن است که این واژه اولین بار در نیمه قرن هفدهم به کار برده شده است. علم خودکشی شناسی را پروفیسور آلمانی به نام دیپلو ای بونگر در ۱۹۲۹ ابداع کرد در اواخر قرن نوزدهم امیل دورکیم، جامعه شناس فرانسوی و فروید زمینه روان شناسی خودکشی را مورد بررسی جدی قرار دادند.

امیل دورکیم (۱۸۵۸-۱۹۱۷) در اثر معروف خود به نام خودکشی آن را پدیده‌ای اجتماعی به شمار آورده و چنین تعریف می کند: «خودکشی عبارت است از هر نوع مرگی که نتیجه مستقیم یا غیرمستقیم کردار منفی یا مثبت خود قربانی است که می بایست چنان نتیجه‌ای به بار آورد»^۱. بعدها در سال ۱۹۳۰ موریس هالبواکس فرانسوی اظهار داشت که با این که می توان از این تعریف انتقاد کرد اما نمی توان تعریف دیگری جانشین آن کرد.

همچنین میتوان به تعریف رشه اشاره کرد که می گوید: «اقدامی معمولاً از روی آگاهی برای سربه نیست کردن خود به آن ترتیب که مرگ هدف یا وسیله باشد».

آشیل داماس نیز خودکشی را عبارت می داند از «عملی که به وسیله‌ی شخصی برای معدوم ساختن خود انجام می دهد، درحالی که اختیار مرگ و زندگی در حیطه قدرت اوست و از لحاظ اخلاقی موظف به انجام عمل نمی باشد»^۱.

^۱ دورکیم، امیل؛ خودکشی، مترجم نادر سالار زاده، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۸، ص ۶.

فروید معتقد بود که از دست دادن «شیء محبوب» که شخص نسبت به آن احساس دوگانه‌ای دارد منجر می‌شود که احساس خصومت نسبت به آنان متوجه درون شده، شخص را از خود بیزار سازد. پیرو مکتب اگزیستانسیالیسم، آلبرکامو، معتقد بود که «در همه دنیا فقط یک مساله فلسفی جدی وجود دارد و آن خودکشی است».

استانلی سیو در تعریف خودکشی می‌گوید: «خودکشی عبارت است از نتیجه هر نوع مرگی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از عمل مثبت یا منفی خود قربانی باشد به نحوی که شخصاً می‌دانسته است که به همین نتیجه می‌رسد». از دیدگاه او هدف کلی از خودکشی توقف هوشیاری است و به غیر از افسردگی اهداف و دلایل دیگری نیز در خودکشی مطرح هستند.^۱

در طول تاریخ از خودکشی به عنوان عملی مخفی و مرموز یاد شده و به خاطر شرم خاتمه دادن به زندگی همواره در سکوت باقی مانده است.

در مسیحیت و عرفان اسلامی مساله خودکشی گاهی به صورت «مرگ پیش از مرگ» خودنمایی کرده که مشابه باور بوداییان است، به این عنوان که زندگی نه تنها شیرین نیست بلکه آکنده از رنج و درد و محنت است. اینان عدم را نوعی رهایی می‌دانند (نیروانا).

مرگ به اراده منسوب به افلاطون است و عرفای مسلمان نیز مرگ را به ارادی و اضطراری تقسیم کرده اند. پس خودکشی در طول پیدایش ادیان با نام‌های موت ارادی، آیین رهایی، نیروانا و موت بلااختیار لقب گرفت و در قرن هیجدهم کشیشی آمریکایی به نام ساموئل میلر مجموعه‌ای از موعظه‌های دینی و اخلاقی را در آمریکا برپا کرد که اکنون جزو سوابق ارزشمند تاریخچه خودکشی‌های آمریکا است.

ادوین آشنایدمن از بانیان و متولیان روان‌شناسی خودکشی این پدیده را چنین تعریف می‌کند: «خودکشی میل آگاهانه نابودی سازی به دست خود را گویند» که در بهترین مفهوم می‌توان آن را ناراحتی چند بعدی در انسان نیازمندی دانست که برای رفع مسایل شخصی خودکشی را بهترین راه حل می‌دانند. آشنایدمن معتقد است مرگ گرایی یعنی انسان چقدر احتمال دارد در آینده‌ای نزدیک خود را بکشد و خودکشی گرایی به این مفهوم است که انسان چقدر در برابر خودکشی خطرناک

^۱ اسلامی نسب، علی، بحران خودکشی، انتشارات مجید، ۱۳۷۱، ص ۷۴ و ۷۳.

^۲ محسنی، منوچهر، انحرافات اجتماعی، علل خودکشی، انتشارات محسنی، ۱۳۶۶، ص ۱۳.

است. از دیدگاه او خودکشی معادل نوعی رنج و درد است که در اثر عدم ارضای نیازهای روانی به وقوع می‌پیوندد. او اعتقاد دارد که در صورت کنار گذاشتن خودکشی‌های انتحاری و ماموریت‌های تروریستی، خودکشی‌های فرهنگی و سنتی و هرگونه خودکشی ناشی از فداکاری به ذهن خودکشی گرا می‌رسیم. خودکشی که ماهیت روان شناختی دارد به بیوشیمی مغز، مسایل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و دیدگاه‌های منطقی، فلسفی و روانی چه در ناخودآگاه و چه در هوشیار فرد نیز وابسته است.^۱

ژان باچلر، جامعه شناس معاصر، در کتاب خودکشی اساس بعضی از خودکشی‌ها را «گریز» می‌داند و خودکشی‌های گریزگرایانه را مطرح می‌کند. به واسطه آن فرد نوعی فرار از شرایط تحمل ناپذیر را انتخاب می‌کند و خودکشی را خارج از شرایط دردناک زندگی می‌پندارد که هیجان‌ات غیرقابل تحمل منفی آن را فرا گرفته اند.^۲

توماس زاس (۱۹۶۸) معتقد است خودکشی عملی اخلاقی است و در نهایت فرد مسئول عمل خویش است. او با هر روش اجباری جهت پیشگیری از خودکشی مخالف بود پورت وود (۱۹۷۸) بیان می‌کند: «انتخاب خودکشی» چیزی است که باید تصمیم بگیریم. این زندگی ماست که خاتمه می‌یابد و مرگ ما طرح ریزی می‌شود. این انتخاب تجاوزی به حقوق دیگران است.^۳

بر اساس تعاریف ذکر شده میتوان نتیجه گرفت که وجه اشتراک در تعاریف فوق آن است که همه خودکشی را عملی عمدی و آگاهانه می‌دانند که فرد در جهت آسیب رساندن به خود مرتکب می‌گردد.

^۱ ماهیار، آذر، نوحی، سیماشفیعی، علیرضا، خودکشی، انتشارات ارجمند، ۱۳۸۵، ص ۱۵

^۲ شرفخانی جعفر و هاریان، مهدی، بررسی علل و عوامل موثر در پدیده خودکشی در شهرستان مهران، ص ۳

^۳ همان، ص ۴

گفتار دوم: انواع خودکشی

بند اول: تقسیم بندی خودکشی از دیدگاه ژوسه و مورتور

قبل از امیل دورکیم ابتدایی ترین تقسیم بندی خودکشی از آن ژوسه و مورتور بود که عبارت بودند از:

- خودکشی ناشی از ابتلا به مالیخولیا:

این نوع خودکشی در اثر وهم و خیال یا هذیان بسیار اتفاق می افتد.

- خودکشی مالیخولیای ناشی از حزن و اندوه:

این نوع خودکشی از افسردگی و حزن بی پایان ناشی می گردد.

- خودکشی ناشی از وسوسه:

در این حالت فرد هیچ انگیزه‌ای نه خیالی و نه حقیقی جهت خودکشی ندارد، بلکه فقط تفکر ثابت کردن، ذهن بیمار را تسخیر می کند بی آنکه بتواند دلیلی بیاورد.

- خودکشی ناشی از انگیزه آنی یا غیر ارادی:

در این حالت بیمار برای خودکشی انگیزه قوی تری نسبت به مورد پیشین ندارد، بلکه دستخوش فشار درونی غیرارادی و ناگهانی می گردد و بی مقدمه هرگونه مقاومتی از او سلب می شود و نهایتاً خودکشی می کند.

دورکیم ضمن ناقص توصیف کردن طبقه بندی بالا همه خودکشی های ناشی از جنون را فاقد هرگونه انگیزه ای دانست و معتقد بود که تعداد زیادی از مرگهای ارادی در این دسته یا آن دسته جای نمی گیرند و تعداد زیادی از خودکشی های آن دوره اروپا را نمی توان با پدیده جنون تبیین کرد. دورکیم به طور نسبی پدیده نژاد و وراثت در خودکشی را مردود دانست. بنابراین خودکشی های تقلیدی را نیز رد می کرد و معتقد بود تقلید شاید علت قابل اغمازی از خودکشی ها را شامل شود اما در گرایش نابرابر در خودکشی در جوامع مختلف نقش تعیین کننده ندارد.

بند دوم: تقسیم بندی خودکشی از دیدگاه دورکیم

دورکیم ۴ نوع خودکشی در رابطه با مفهوم نظم اجتماعی و اخلاقی ابراز داشته است.

۱- خودکشی خودخواهانه ۳- دگر خواهانه

۳- آنومی ۴- قهری (تقدیرگرایانه)

۱. خودکشی خودخواهانه:

خودکشی خودخواهانه ناشی از تضعیف یا سستی پیوند فرد با گروههای اجتماعی است. دورکیم خودکشی خودخواهانه را با مثالهایی از جامعه مذهبی، ملی و سیاسی ترسیم می نماید.

۱- آمار نشان داده کشورهای کاتولیک به طور پیوسته نرخ خودکشی کمتری از کشورهای پروتستان داشته اند حتی در داخل یک کشور مناطق کاتولیک نشین به طور نسبی نرخ خودکشی کمتری داشته اند. علت را می توان چنان یافت که جامعه کاتولیک پیروان خود را به یک رشته از عقاید و اعمال سنتی تثبیت شده مشترک به همه مومنان پیوند می دهد. در مقابل پروتستانیسیم که دارای روحیه آزادتری است دارای عقاید و اعمال مشترک کمتری است. در نتیجه مصونیت بیشتر کاتولیک نسبت به خودکشی ناشی از انسجام آنها در زندگی اجتماعی شان است.

۲- نرخ های خودکشی نشان می دهد که افراد ازدواج کرده و دارای فرزند نسبت به افراد ازدواج نکرده یا بدون فرزند دارای مصونیت بیشتری در برابر خودکشی هستند که این از اثرات انسجام نظام خانواده و فرزندان می باشد.

۳- نرخ های خودکشی در زمانهای جنگ و یا آشوبهای سیاسی تمایل به کاهش داشته و علت آن است که افراد خودشان را در وضعیت مشترک قرار می دهند بنابراین در زندگی اجتماعی انسجام بیشتری یافته اند.^۱

^۱ استیو تیلور، جامعه شناسی خودکشی، مترجم رسول ربانی، انتشارات آوای نور، ۱۳۷۹، ص ۳۱.